

**İhsan Oktay Anar'ın Romanları: Kahramanın
Sonsuz Yolculuğu ve Seyr ü Sülûk. 2025,
İstanbul: Kabalcı Yayınları, 430 s.”
Yazar: Dr. Betül Sinsoysal**

Işıl KARA TEKGÜL¹

Mitolojik anlatılar, hayatın bilinmezlik perdesini aralamak üzere dillendirilmiştir. İnsan düşüncesinde, varoluş bilmesinin kökeni ve akıbeti ancak anlatıların gücü ile anlamlı hâle gelir. Kozmogoni, antropogoni, türeyiş yahut takvim mitlerine dikkatle bakıldığında hep bir ihtiyacın “anlama ihtiyacının” ürünleri oldukları görülür. Joseph Campbell, mitoloji alanında yaptığı çalışmalarla “anlama” ihtiyacına yapısal

boyutta katkılar sağlar. Campbell “Anlatıların derinlerinde, zamanlara ve mekânlara meydan okuyan ortak bir yolculuk gizleniyor mu?” Sorusuna cevaplar arar ve orijinal adı “The Hero with a Thousand Faces” (1949) olup Türkçeye “Kahramanın Sonsuz Yolculuğu” adıyla çevrilen eserinde, “monomit” ya da “kahramanın yolculuğu” olarak bilinen yapısal sistemini ortaya koyar.

¹ Dr., MEB Uzman Öğretmen, İstanbul/ TÜRKİYE. isilaykaratekgul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5533-9664

Gönderilme Tarihi/ Received: 5 Eylül 2025/ 5 September 2025

Kabul Tarihi/ Accepted: 10 Ekim 2025/ 10 October 2025

Mitoloji ve din araştırmalarında Campbell'ın yaklaşımı, Mircea Eliade'nin kutsal zaman anlayışı ve Carl Gustav Jung'un arketip kuramı ile birlikte değerlendirilerek mitlerin evrensel yapısına dair karşılaştırmalı çözümlemelere katkı sağlar. Bu anlayışa göre kahraman, sıradan yaşamın sınırlarını aşarak bilinmeyenle yüzleşir, çeşitli engeller ve sınavlar aracılığıyla dönüşüm yaşar, elde ettiği kazanımlarla yeniden toplumuna döner ve böylece bireysel yolculuğunu kolektif bir anlam düzlemine de taşır. Model yalnızca anlatı çözümlemelerinde değil; insanın varoluşsal arayışını, psikolojik dönüşüm süreçlerini ve kültürel aktarım mekanizmalarını anlamada da işlevsel bir çerçeve sunar. Akademide mitoloji, edebiyat, psikoloji, sinema ve eğitim gibi alanlarda yoğun biçimde tartışılan bu yaklaşım hem geleneksel anlatıların çözümünde hem de modern kültürel üretimlerin yorumlanmasında disiplinler arası bir referans noktası haline gelmiştir.

Betül Sinsoyal tarafından kaleme alınan “İhsan Oktay Anar’ın Romanları: Kahramanın Sonsuz Yolculuğu ve Seyr ü Sülûk” isimli eser, tam da bu noktada "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" metodolojisi ile tasavvufun manevi olgunlaşma yolu olan "seyr ü sülûk"u bir araya getirmektedir.

Tasavvuf düşüncesinde seyr ü sülûk, bireyin manevî olgunluğa ulaşmak amacıyla mürşit rehberliğinde çıktığı içsel yolculuğu ifade eden temel bir kavramdır. Arapça’da “seyir” yolculuk, “sülûk” ise yola girme anlamına gelir ve bu iki kavramın birleşimi, insanın nefsin kısıtlayıcı yönlerini aşarak kalbî saflığa erişmesini simgeler. Bu süreçte mürit; riyazet, zikir, murakabe ve ibadet gibi pratiklerle nefsi terbiye eder ve marifet ile hakikat mertebelerinde ilerleyerek nihayetinde “fenafillah” ve “bekabillah” aşamalarına yönelir. Seyr ü sülûkun özgün yanı, yalnızca bireyin içsel dönüşümünü değil; aynı zamanda toplumsal hayatın etik temellerini de güçlendirmesidir çünkü manevî olgunluğa erişen birey, erdemli davranışlarıyla toplumsal barış ve kültürel sürekliliğin inşasına katkıda bulunur. Bu yönüyle seyr ü sülûk, tasavvufun mistik boyutunun ötesinde,

bireysel kimlik ile toplumsal bütünleşme arasındaki bağa da katkı sağlayan dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Kitapta, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu'nun merhaleleri ile Doğu mistisizmindeki 'seyr ü sülûk' arasındaki ortaklıklar incelenmektedir. Tasavvuf literatüründe manevî yolculuğu ifa eden bu sistemin, Campbell'ın yolculuk aşamalarıyla nasıl benzeştiği örneklerle açıklanmaktadır. Tüm bu ortaklıklar, Sinsoysal'ı önemli bir sorunun cevabını aramaya yönlendirir. Bu kadim yolculuk arketipi ile seyr ü sülûk ortaklığı, günümüz postmodern edebiyatında nasıl bir görünüm kazanmaktadır? Kitap, bu soruyu, Türk edebiyatının en özgün isimlerinden İhsan Oktay Anar'ın romanları üzerinden yanıtlar. Çalışmada, Anar'ın "Puslu Kıtalar Atlası", "Kitab-ül Hiye", "Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri", "Amat", "Suskunlar", "Yedinci Gün", "Galiz Kahraman" ve "Tiamat" adlı romanlarındaki kahramanların maceraları merkeze alınarak "maceraya çağrı"dan "iki dünyanın ustası" olmaya uzanan evrensel aşamalar konumlandırılır. Eserde, Anar'ın çok katmanlı, yer yer gerçeküstü dünyasında, bu arketipin klasik kalıpların ötesine taşındığı tespiti yapılırken mitik kodların günümüz anlatı formlarında nasıl yer bulduğuna da örnekler sunulmuş olur.

Kitabın içeriğine bakıldığında giriş bölümünde araştırmanın önemi, kapsamı ve yöntemi açıklanmakta; teorik altyapı kısmında mit kuramları, edebî anlatılarda kahraman figürü ve yolculuk arketipinin kökenleri tartışılmaktadır. Campbell'ın "kahramanın yolculuğu" şeması ile tasavvufî geleneğin seyr ü sülûk aşamaları arasında kurulan paralellikler, özellikle nefis mertebeleri üzerinden incelenmiştir. Bu çerçevede kahramanın sıradan dünyadan yola çıkışı, maceraya çağrıyı kabul ya da reddedişi, doğaüstü yardımlarla sınavlardan geçişi, ödül kazanışı ve dönüş yolculuğu; tasavvufta nefsi emmâreden başlayarak nefsi levvâme, mülhime, mutmainne, râziye, marziye ve kâmilîye aşamalarına kadar ilerleyen manevî terakki ile birlikte düşünülmüştür.

İkinci ana bölümde İhsan Oktay Anar'ın romanları ayrıntılı biçimde analiz edilmiş, her bir kahramanın bireysel yolculuğu bu ikili sistem ışığında değerlendirilmiştir. Puslu Kıtalar Atlası'nda Bünyamin'in sıradan dünyadan metafizik olana yönelişi, "Kitab-ül Hiye"de mucitlerin icatlar üzerinden gerçekleştirdiği dönüşüm, Efrasiyab'ın Hikâyelerinde ölümün ve hikâye anlatıcılığının açtığı metafizik kapılar, "Amat"ta deniz yolculuğu aracılığıyla kader ve hakikatle yüzleşme süreçleri ayrıntılandırılmıştır. "Suskunlar"da musiki ve sessizlik üzerinden kahramanların içsel dönüşümü, "Yedinci Gün"de insanın ölüm ve varlık bilinciyle hesaplaşması, "Galiz Kahraman"da grotesk ve ironik unsurlar eşliğinde manevî arayışın yeniden kurgulanışı ve "Tiamat"ta kozmik boyutlu bir yolculuk anlatısı ele alınmıştır. Her romanda kahramanın deneyimleri hem Campbell'ın mitolojik yolculuk aşamalarıyla hem de seyr ü sülûkun nefis mertebeleriyle karşılaştırmalı biçimde okunmuş, Anar'ın eserlerinde tarih, felsefe, mitoloji ve tasavvufun iç içe geçtiği özgün bir anlatı evreni kurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç bölümünde Joseph Campbell'ın "kahramanın sonsuz yolculuğu" modeli ile tasavvufi seyr ü sülûk anlayışı arasındaki yapısal bir karşılaştırma değerlendirilmiştir. Campbell'ın kuramsal olarak ortaya koyduğu yolculuk aşamalarının evrensel ve zamansız olduğu iddiası, Anar'ın romanları üzerinden sınanmış; "maceraya çağrı", "doğüstü yardım", "ilk eşik", "balinanın karnı" ve "iki dünyanın ustası" gibi temel durakların Anar'ın kahramanlarında doğrudan ya da sembolik düzeyde karşılık bulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu paralelliklerin Anar'ın postmodern anlatılarında da geçerli olduğuna vurgu yapılmış ve böylece Campbell'ın modelinin çağdaş Türk edebiyatında yeniden üretildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak Anar'ın metinlerinde "rehber kitap" unsurunun öne çıktığına dikkat çekilmiştir. Kahramanların yolculukları sırasında kitap, defter ve metinler aracılığıyla yön buldukları; kimi zaman da bu rehberlerin okurun elindeki eserle özdeşleştirilerek anlatının "erginleyici" işlevinin güçlendirildiği belirtilmiştir. Bu yaklaşım, kahramanın yaşadığı dönüşümün okuyucuya da ak-

tarılmasını sağlamakta ve yolculuğun çok katmanlı bir tecrübe olarak işlediğini göstermektedir. Anar'ın romanlarının Campbell'ın monomiti ile seyr ü sülûkun metafizik aşamalarını bir araya getirerek edebiyat, mitoloji ve tasavvuf arasında köprü kurduğu ve yolculuk temasının insanın evrensel anlam arayışında değişmeyen bir merkez olarak varlığını sürdürdüğü vurgulanmıştır.

Sinsoysal'ın bu çalışmasının edebiyat alanı açısından dikkate değer tarafları böylece anlaşılır hale gelmektedir. İhsan Oktay Anar'ın romanları üzerinden yürütülen çözümlemeler, post-modern edebiyatta mitik yapıların ve tasavvufî sembollerin nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir. Edebî anlatının yalnızca estetik bir form değil, aynı zamanda kültürel ve felsefî bir aktarım alanı olduğu bu okumalarla ortaya konulmaktadır. Ayrıca Anar'ın metinlerinde “rehber kitap” motifinin işlevi, okur-yazar ilişkisini yeniden düşünmeye olanak sağlayarak edebiyat kuramına yeni bir bakış açısı kazandırır. Mitoloji ve din araştırmaları açısından bakıldığında, Campbell'ın monomit modeli ile seyr ü sülûk arasındaki paralelliklerin ortaya konması, kadim anlatıların Doğu mistisizmiyle ortak bir zemin üzerinde buluştuğunu göstermektedir. Bu yaklaşım, mitlerin evrenselliğini ve arketiplerin kültürler arası dolaşımını kanıtlayıcı nitelikte olduğu için karşılaştırmalı mitoloji çalışmalarına da katkı sağlamaktadır. Ayrıca seyr ü sülûkun nefis mertebeleri ile kahramanın yolculuğu arasındaki uyum, tasavvuf araştırmalarında özgün bir yorum imkânı doğurmaktadır. Psikoloji ve analitik psikoloji açısından da çalışma önemli açılımlar sunmaktadır. Campbell'ın Jung'dan esinlenerek geliştirdiği kuramı, Anar'ın kahramanları üzerinden yeniden sınanarak bireyin içsel dönüşüm süreci edebî bir bağlamda görünür kılınmıştır. Bu da bireysel gelişim, benlik aşamaları ve bilinçdışı süreçlerin edebiyat yoluyla nasıl temsil edilebileceğine örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın felsefe ile kurduğu ilişki de kayda değerdir. Anar'ın romanlarında hakikat, varlık ve anlam arayışı kavramları, Campbell'ın ve tasavvufî düşüncenin yolculuk anlayışıyla örtüşmektedir. Bu yaklaşım,

postmodern felsefede tartışılan gerçeklik, belirsizlik ve çoklu evren meselelerine farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma hem Batı mitoloji geleneğinin kuramsal çerçevesini hem de Doğu mistisizminin derinlikli yapısını edebiyat aracılığıyla bir araya getirerek disiplinlerarası bir bakış açısı geliştirmektedir. İhsan Oktay Anar'ın romanları, Campbell'ın monomiti ile seyr ü sülûkun iç içe geçtiği çağdaş örnekler olarak mitin sürekliliğini, tasavvufun dönüştürücü gücünü ve edebiyatın çok katmanlı doğasını bir arada göstermektedir. Bu durum, yalnızca edebiyat eleştirisine değil; mitoloji, din araştırmaları, psikoloji ve felsefe alanlarına da yeni yorum imkânları sunmakta; yolculuk temasının insanlığın evrensel anlam arayışında değişmez bir merkez olarak varlığını sürdürdüğünü bir kez daha kanıtlamaktadır.